

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MUSIQIY
SAVODXONLIKNI INTERAKTIV DASTURIY VOSITALAR ASOSIDA
SHAKLLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.27.71.039>

Raxmonova Dilshoda Nusratovna

Termiz davlat universiteti "Musiq ta'limi" kafedrasida o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot ishida keltirilgan boshlang'ich sinf o'quvchilarining musiqa savodxonligini shakllantirishda interaktiv dasturiy vositalarni ishlab chiqish, uning imkoniyatlaridan darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda foydalanish chora-tadbirlari xususida g'oyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zi. musiqa savodxonligi, interaktiv dasturiy vositalar, dasr, dars mashg'ulot, elektron magnitli doska.

**ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОВЫШЕНИЮ
ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ
ГРАМОТЫ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Рахмонова Дильшода Нусратовна

Термезского государственного университета.

Преподаватель кафедры «Музыкальное образование»

Аннотация: Представленные в исследовании идеи касаются разработки интерактивных программных средств для формирования музыкальной грамотности учащихся младших классов, использования его возможностей на уроках и во внеклассной деятельности.

Ключевое слово. музыкальная грамотность, интерактивное программное обеспечение, уроки, уроки, электронная магнитная доска.

**INNOVATIVE APPROACHES TO INCREASING THE EFFECTIVENESS
OF TEACHING IN THE FORMATION OF MUSICAL LITERACY IN
PRIMARY EDUCATION**

Rakhmonova Dilshoda Nusratovna

Teacher, Termiz State University

Abstract: The ideas presented in the study relate to the development of interactive software for the formation of musical literacy of primary school students, the use of its capabilities in the classroom and in extracurricular activities.

Keywords: musical literacy, interactive software, lessons, lessons, electronic magnetic board.

Respublikamizda amalga oshirilayotgan isloxlarning bosh maqsadi va xarakterga keltiruvchi uning kuchi har tomonlama rivojlangan barkamol avloddir. Mamlakatimiz rivojlanishining muxim sharti zamonaviy iqtisod, fan, madaniyat, texnika, texnologiya rivoji asosida kadrlar tayyorlashning takomillashgan tizimining amal qilinishidir. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ni amalga oshirishda uzluksiz ta'lim tizimining tuzilmasi va mazmunini zamonaviy ilmiy fikrlar, yutuqlari va ijtimoiy tajribaga tayangan holda tub isloxlari ko'zda tutilgan. Buning uchun avvalo uzluksiz ta'lim tizimining barcha shakldagi ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini ta'minlovchi ilg'or ilmiy metodik jixatdan asoslangan darslik, o'quv qo'llanmalarini shuningdek metodikalarni amalda qo'llash. Fan va texnika, ilg'or texnologiya yutuqlaridan foydalangan holda yosh avlodga ta'lim tarbiya berishning maqsad, mazmun, metod vositalari va tashkil etilishini ilmiy jixatdan ta'minlash musiqa fanining ham dolzarb muammolaridandir. Shaxs ta'lim xizmatlarining ishlab chiqaruvchisi sifatida ta'lim jarayonini bilim va

tajribani o'quvchiga uzatish, ishlab chiqarish moddiy muxiti faoliyatida shuningdek fan, madaniyat va xizmatlarida ishtirok etadi. Yosh pedagoglar mutaxassisligiga mos mavjud bilimlardan qat'iy nazar, ular o'quv jarayoniga qadam qo'yar ekanlar, pedagogik va psixologik bilimlar, axborot – kommunikativ texnologiya va o'qitish metodikalariga bog'liq zarur zamonaviy pedagogik texnologiyalarni egallagan bo'lishlari kerak. Bugungi kunda pedagogik texnologiyani asosiy muammosi - o'quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat.

Pedagogik texnologiya muayyan loyixa asosida tashkil etiladigan, aniq maqsadga yo'naltirilgan xamda, ushbu maqsadning natijalarini kafolatlovchi pedagogik faoliyat jarayonining mazmunidir. Musiqa darslarida o'quvchi shaxsi uning intilishlari, qobiliyatlari va qiziqishlarini xisobga olgan holda umumiy o'rta ta'limning boshlang'ich sinflari uchun yangi milliy o'quv dasturi tuzildi va ushbu dastur asosida darsliklar, metodik qo'llanmalar tavsiyanomalar yaratilmoqda. Bundan ko'zlangan maqsad boshlang'ich musiqa fanini o'qitish davrida, o'quvchilarni go'zallikni his eta oladigan, musiqa mehri va xavas bilan qaraydigan, milliy musiqa merosimizga vorislik qila oladigan, musiqa savodxonligini puxta egallagan, metroritmikani his qila oladigan, bolalar cholg'u asboblari jo'r bo'lish faoliyatiga erishda olidigan, qolaversa, jahon musiqa madaniyatidan bohabar barkamol inson qilib tarbiyalash asosiy maqsad qilib qoyilgan.

Musiqa darsini sifatli, pedagogik va metodik jihatdan yuqori talab darajasida olib borish uchun o'qituvchi ijodkor, o'z kasbini va o'quvchilarni sevuvchi, yaxshi cholg'uchi, metodika va pedagogikani puxta o'zlashtirgan bo'lishi kerak. Musiqa ta'limini milliy asosini tarkib toptirishda, fortepiano asbobi bilan birgalikda, o'zbek xalq cholg'u asboblari ham foydalana olishi zarur hisoblanadi. Shu bilan birgalikda musiqa darslari davomida o'quvchilarga nazariy hamda amaliy bilimlarni qiziqarli, tushunarli va rang barang qilib o'rgatishi muhimdir.

Boshlang'ich musiqa darslarini 5 ta faoliyat turi asosida darslarni tashkil etish maqsad qilib olingan. Ushbu 5 ta faoliyat turlaridan biri musiqa savodxonligi faoliyat turida o'qituvchi va o'quvchilarning musiqa savodxonligini shakllantirishda, faollashtirishda, ta'limni modernizatsiyalashtirishda, o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda, o'qituvchi hamda o'quvchilarni doimo faollikka olib kelishi, o'rgatilayotgan musiqiy bilimlarni interaktiv dasturiy vositalar asosida tushuntirishi va o'rgatishi fikrimizcha o'quvchi shaxsining: O'quvchilarni diqqatini boshlang'ich musiqa savodxonligiga qaratish va bu bilan birga ularning nota savodxonligi, musiqiy belgilarning nomlanishi, ularning beshta chiziqda ifoda etilishi, mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlikni xis etish, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik faoliyatini, musiqiy xotirani rivojlantirish kabi sifatlarini shakllantirishda inaktiv vositalardan o'qituvchi va o'quvchi yaqindan foydalanishi lozim bo'ladi.

Bu borada o'quvchilarga o'z-o'zini rivojlantirishi, musiqiy qobiliyatni to'laqonli namoyish etishi uchun sharoyit yaratishi lozim deb xisoblaymiz. Zero, har qanday o'quvchi o'ziga faqat o'ziga xos bo'lgan takrorlanmas tabiati, harakter xususiyatini faollashtirish va namoyish etishga intiladi.

Shu bois o'quv jarayoni, xamda uning tarkibiy qismlari – maqsad, mazmun, metod, shakl, usl vositalar o'quvchilar uchun shaxsan katta ahamiyatga ega bo'lgan uning shaxsiy tajribasi maxsuli sifatida tadbiq etiladi. “Agar o'quvchi o'quv faoliyati moxiyatini anglay olmasa, o'quv maqsadini tan olmaydi, o'qituvchi qo'ygan vazifalarni tushunmaydi va qabul qilmaydi. O'quvchi tomonidan sodir etiladigan barcha xatti – harakatlar majburiyat va taziqiq ostida sodir bo'ladi. Uning bilimlari rasmiy xarakterga, pedagogning faoliyati esa rasmiyatchilik mazmuniga ega bo'ladi”. Unib-o'sayotgan bolada musiqiy ta'lim va tarbiya psixologiyasi ikki yo'nalishda olib boriladi: bu maxsus musiqa ta'limi va umumiy musiqiy tarbiya yo'nalishlaridir.

Boshlang'ich sinfga kelgan o'quvchini musiqa savodxonligiga yanaham yaqiroq tanishtirish, uning ta'lim olishida pedagog sifatida yaqindan ko'maklashish maqsadida bizning loyihamizda musiqa darslarida musiqa savodxonligini shakllantirish va uni

o'tish jarayonida o'quvchilarning nazariy hamda amaliy bilimlarini rivojlantirish, diqqat, sezgi, xotirani yanada rivojlantirib o'quvchilarning musiqiy savodxonligini interaktiv dasturiy vositalar asosida kompleks oshirishda, nazariy hamda amaliy bilimlarini rivojlantirish, dars mobaynida o'qituvchi hamda o'quvchiga birdek ko'maklashadigan "Elektron magnitli, musiqiy doska"ni ishlab chiqdik.

Ushbu doska "Elektron magnitli, musiqiy doska" o'quvchilarning musiqa fandan musiqiy savodxonlik bilim darajasini oshirish maqdasida o'qituvchi va o'quvchilarga yaqindan ko'maklashish, dars mobaynida bilim darajasini oshirish maqsadida ishlab chiqilgan bo'lib, bunda o'quvchilar musiqa darslari mobaynida musiqa savodxonligini o'rganishda duch keladigan muammo va kamchiliklar masalan;

Nota yo'li va uning elementlarini o'rganishda;

Tayoqcha (shtil) ning nota yo'lidagi joylashuvini o'rganishda;

Bayroqcha (flajok) bilan tanishib uning elementlarini o'rganishda;

Notaning bosh qismi (golovka) bilan tanishib uning elementlarini o'rganishda;

Takt chizig'ining joylashuvi va uning elementlarini o'rganishda;

Skripka kalitini nota yo'lga joylashuvini o'rganish va elementlari ustida ishlashda;

Bas kaliti elementlari bilan tanishish va o'rganishda;

Notalarning bo'linishi, ularning cho'zimi hamda elementlarini o'rganishda.

Musiqiy tovush, tovushqator, tovushlarning harfli belgilarini o'rganishda;

Musiqiy klavish bilan tanishish va ularda notalarni joylashishini o'rganishda;

Skripka va bas kalitida "Do" notasidan "Si" notasigacha bo'lgan musiqa tovushlari bilan tanishib, uning elementlarini o'rganishda;

"Diyez" alteratsiya belgisining vazifasi hamda elementlarini o'rganishda;

"Bemol" belgisining vazifasi hamda elementlarini o'rganishda;

"Bekar" belgisining vazifasi hamda elementlarini o'rganishda;

"Butun pauza" bilan tanishib, uning elementlarini o'rganishda;

"Yarimtalik pauza" bilan tanishib, uning elementlarini o'rganishda;

"Choraktalik pauza" bilan tanishib, uning elementlarini o'rganishda;

"Nimchoraktalik pauza" bilan tanishib, uning elementlarni o'rganishda;

"f" (forte) dinamik belgisi bilan tanishib, uning elementlarini o'rganishda;

"p" (piano) dinamik belgisi bilan tanishib, uning elementlarini o'rganishda;

Bir va ikki ovoqli musiqani kuylay olishni o'rganishda;

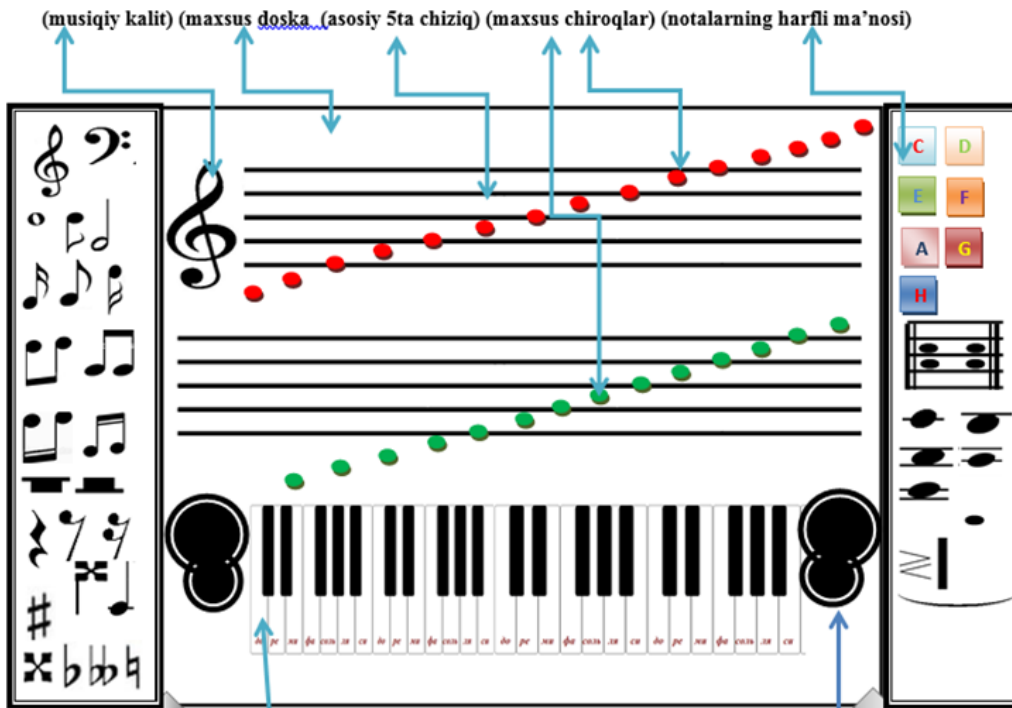
Kuyga hamohang bo'lgan holda, o'quvchilarda metroritmikani rivojlantirishda, har xil qo'l va oyoq harakatlari bilan musiqaga hamda ritmga jo'r bo'lib qo'shiqni o'rganishdagi qiyinchiliklarga duch kelishlarini o'rganib chiqib ushbu "Elektron magnitli, musiqiy doska"ni ishlab chiqdik;

Ushbu "Elektron magnitli, musiqiy doska" ko'magida umumiy o'rta ta'lim maktablarining musiqa darslarida musiqa savodxonligini yanada samarali o'tish nuqtaynazarida yuqoridagi qiyinchiliklarni bartaraf etish, o'qituvchi hamda o'quvchilarga amaliy yordam berib, o'quvchining bilim, ko'nikma va malakasini oshirishda kompleks ko'maklashadi. Bundan tashqari darslarni har qanday sinfda o'tkazish, har bir o'quvchiga individual yondashish, nazariy va amaliylikni yengil uyg'unlashtirish, o'quvchilarning diqqati, sezgisi, va xotirasining rivojlanishida hamda, tezkor fikrlashga o'rgatishda yaqindan yordam berishga asoslanadi.

O'quv usullaridan foydalanish o'quvchining aqliy salohiyati va psixikasigaham o'z ta'sirini ko'rsatmay qolishini inobatga olgan holda "Elektron magnitli, musiqiy doska"da ranglar va shakllarning psixologiyasini ham etibordan chetta qoldirmagan. Aksincha, mahorat ila foydalanilgan. Chunki ranglar va shakllarning jozibasini kishi faoliyati va uning psixologik faoliyatini o'zgartirib yuborish kuchiga ega. Shu bois musiqa fanini o'qitish jarayonida ham ranglar hamda shakllar uyg'unligi bilan o'quvchilarga bilim berish, o'rganayotgan notalarni, musiqiy belgilarni har xil ranglarda, shakllarda ko'rib, ular ustida ishlashi; uning hotirasiga hamda, dars

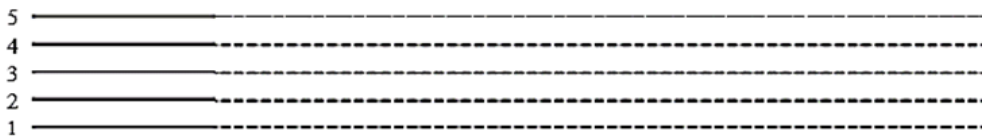
mobaynidagi kayfiyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun biz "Elektron magnitli, musiqiy doska" da joylashgan musiqiy belgilar hamda notalar, tovushlarni (qora, qizil, to'q sariq, yashil) ranglarda o'ziga xos shakllari bilan ifodalash ga qaror qildik.

(1-rasm)

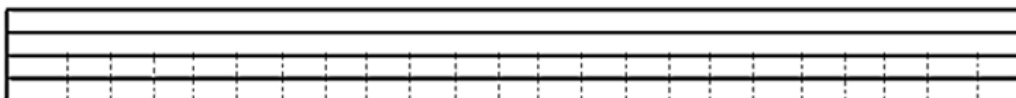

Boshlang'ich sinf musiqa darslarini o'tish davrida darslikda berilgan o'quvchilarining musiqa savodxonligini kompleks o'rgatishda, ovoz sozlash mashqlarini, jamoa bo'lib kuylash vaqtida unimli foydalanib qo'llanildi va natijada o'quvchilarning musiqiy savodxonlikni interaktiv dasturiy vositalar asosida shakllantirilishga qaratildi va natijada dars jarayonida o'quvchilarning;

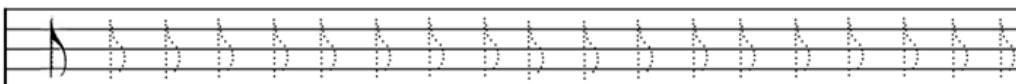
Nota yo'li va uning elementlarini o'rganishda;

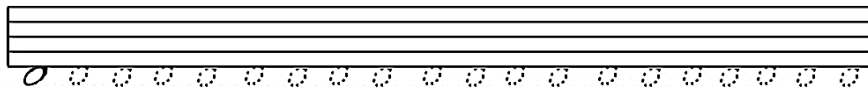
Tayoqcha (shtil) ning nota yo'lidagi joylashuvini o'rganishda;

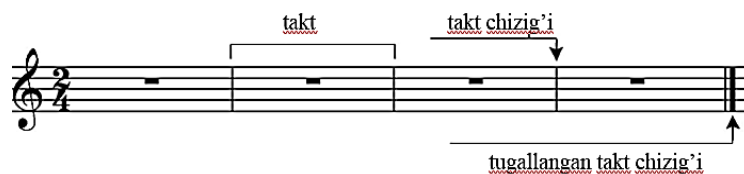
Bayroqcha (flajok) bilan tanishib uning elementlarini o'rganishda;

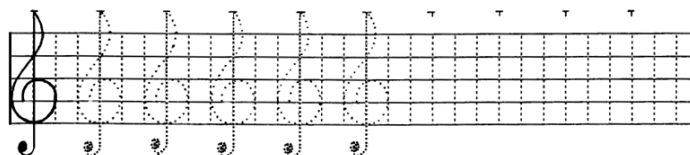
1. Notaning bosh qismi (golovka) bilan tanishib uning elementlarini o'rganishda;

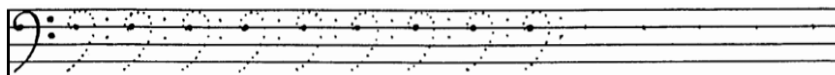
2. Takt chizig'ining joylashuvi va uning elementlarini o'rganishda;

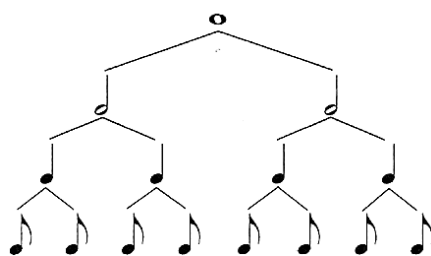
3. Skripka kalitini nota yo'liga joylashuvini o'rganish va elementlari ustida ishlashda;

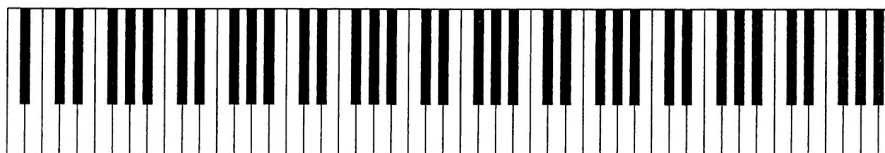
4. Bas kaliti elementlari bilan tanishish va o'rganishda;

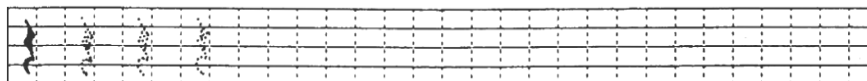
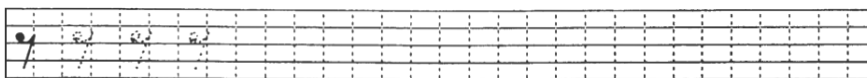
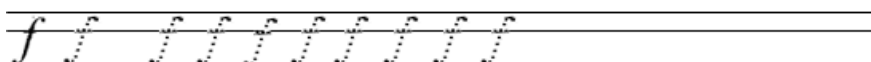

5. Notalarning bo'linishi, ularning cho'zimi hamda elementlarini o'rganishda.

6. Musiqiy tovush, tovushqator, tovushlarning harfli belgilarini o'rganishda;

1. *“Choraktalik pauza” bilan tanishib, uning elementlarini o‘rganishda;*2. *“Nimchoraktalik pauza” bilan tanishib, uning elementlarni o‘rganishda;*3. *“f” (forte) dinamik belgisi bilan tanishib, uning elementlarini o‘rganishda;*4. *“p” (piano) dinamik belgisi bilan tanishib, uning elementlarini o‘rganishda;*

Bir va ikki ovozli musiqani kuylay olishni o‘rganishda va shu bilan birga kuyga hamohang bo‘lgan holda, o‘quvchilarda metroritmikani rivojlantirishda, har xil qo‘l va oyoq harakatlari bilan musiqaga jo‘r bo‘lib, qo‘shiqni o‘rganishdagi savodxonliklari shakllandi.

Ushbu “Elektron magnitli musiqiy doska” yordamida o‘quvchilarning musiqa savodxonligidan bilim darajasini o‘rishida, dars va darsdan tashqari musiqa darslari mobaynida samarali, unumli foydalanildi. Natijada boshlang‘ich musiqa darslarining musiqa savodxonligini o‘rgatish, o‘rganish mobaynida o‘qituvchi va o‘quvchilar hamkorlikda ijod qilishidi, vaqtdan unumli foydalanishda, nazariy va amaliy savodxonlikni bir-biriga bog‘lay olishda, o‘z-o‘zini odilona baholay olish hamda, xato va kamchiliklarni tuzatish ko‘nikmasiga interaktiv dasturiy vositalar asosida shakllantirish metodikasini takomillashtirish yo‘llari va imkoniyatlari kengaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

D.N.Raxmonova “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining musiqa savodxonligi” nomli o‘quv qo‘llanma. Toshkent 2020-yil “Innovatsiya-Ziyo”

D.N.Raxmonova “Elektron magnitli musiqiy doska yordamida o‘quvchilarning musiqa fanidan bilim darajasini oshirish” nomli uslubiy qo‘llanma. Toshkent 2020-yil “Innovatsiya-Ziyo”

G.M Sharipova, G.T.Tojiyeva “Musiqqa metodikasi” Toshkent 2021-yil